

sommige gevangenen flauwvielen. Beide transporten kregen eenmaal voedsel uitgereikt: brood en worst op een station in Duitsland, en toen werd ook in elke wagon van het transport van de 5de een tonnetje met water geplaatst, waarna zich althans in één der wagons, aldus een inzitende, 'ongelofelijke taferelen' afspeelden: 'ieder drong op; er werd geslagen en geschreeuwd en het bleek wel, welke beesten in de mensen huisden.'<sup>1</sup> Het transport van de 6de kreeg niets te drinken, 'de dorst die wij hadden, was', aldus een gevangene, 'niet om uit te houden. Ik had steeds een knoop in mijn mond. Wij durfden het brood niet op te eten, uit angst dat we zouden stikken.'<sup>2</sup> 'Naast de benauwdheid was', schreef later een der vrouwen van het transport van de 6de,

'de afwezigheid van water wel het ontzettendst. In elk station jammerden we om drinken en af en toe werden, op de perrons, door medelijdende soldaten wel eens enige van onze pannetjes gevuld; er ontstonden dan . . . zulke vechtpartijen dat er heel wat van dit kostbare nat gemorst werd.'<sup>3</sup>

Wij willen eerst deze ruim zeshonderdvijftig vrouwen volgen.

In hun Vughtse kampkleding (blauwe overalls met blauwe hoofddoeken) stapten zij bij Ravensbrück uit de trein. Geradbraakt voelden zij zich maar niet gebroken. In rijen van vijf passeerden zij zingend de SS-wacht van het concentratiekamp. 'We waren trots op jullie, zoals je binnen kwam marcheren', kregen zij later van Nederlandse vrouwen te horen die toen al in Ravensbrück gevangen zaten, 'jullie houding was zo fier.'<sup>4</sup>

Het transport uit Vught werd in eerste instantie niet in een barak ondergebracht maar in een grote tent met stro op de grond, dat wemelde van luizen en vlooiën, en naar die tent op weg kregen de vrouwen beelden te zien welke zij in Vught nooit hadden aanschouwd: geen barak passeerden zij of magere vrouwen met armen als van skeletten smeekten om eten; aan sommigen wierpen de vrouwen wat brood toe – prompt verschenen *SS-Aufseherinnen* die de bedelaressen wegranselden.

In de tent was het niet om uit te houden: voor de luizen en vlooiën op de vlucht, gingen de vrouwen uit Vught in de openlucht slapen. Na twee dagen werden zij ingeschreven. Daarbij werden hun al hun bezittingen, ook de Vughtse kampkleding, afgenomen – zij kregen niet meer

<sup>1</sup> J. Gerber: 'Mijn ervaringen in gevangenis en concentratiekamp. Weteringschans, Vught, Oranienburg' (1945?), p. 30. <sup>2</sup> Gem. politie Groningen: p.v. J. de Jonge (7 sept. 1946), p. 1 (GC, c (61) 7). <sup>3</sup> G. Kijzer-Lanz in *Onderdrukking en Verzet*, dl. I, p. 663. <sup>4</sup> C. ten Boom: *Gevangene en toch . . .* (1946), p. 86.